

Niek Bremen- Wat onbesproken bleef

door Peter de Rijk

Limburg is een provincie met een heel eigen literair geluid. Je bent geneigd aan Vlaanderen te denken, maar wellicht is het eerder Duits wat doorklinkt. Met name de zeer dichtbij zijnde grens, die maar al te vaak werd en wordt overgestoken, en de geschiedenis die daaraan vastzit, valt op als je schrijvers uit deze contreien gaat lezen.

Ton van Reen is daarvan een uitstekend voorbeeld, evenals Peter Lenssen met zijn laatste, meesterlijke roman *Het theater der herinneringen*. Niek Bremen hoort ook in dit rijtje thuis, een auteur van een bescheiden, maar zeer waardevol oeuvre. Lang blonk hij uit in het schrijven van korte verhalen, waarvan een deel in de bundel *Wat ons raakt* (2021) werd gepubliceerd. In het voorwoord van dat boek blijkt Bremen naast schrijver ook personeelsmanager te zijn geweest. Een beroep dat zijn interesse in mensen en het samenwerken verklaart. En wellicht lag ook daar deels de bron van de verhalen die hij schreef.

Bang voor de liefde (2019) was zijn eerste roman. Het vertelt het verhaal van Andreas van Hechtel, een jongen die getraumatiseerd is door een jeugd in Amsterdam ten tijde van de Tweede Wereldoorlog, nota bene in een Duits gezin. Bremens interesse in die oorlogsperiode valt vaker op. Bijvoorbeeld in *Dagboekbladen van een Joods meisje*, waarin Bremen in 77 pagina's, een soort van mininovelle, het portret van een meisje schrijft dat zo ingeleefd overkomt dat je vergeet dat het fictie is. Een halve bladzijde historische gegevens bleek genoeg voor de auteur om deze onvergetelijke geschiedenis te kunnen schrijven.

Net als in *Bang voor de liefde* rept Bremen in *Wat onbesproken bleef* over het zwijzaam zijn van een personage. Het is het gevolg van wantrouwen en kwetsbaarheid. Deze keer betreft het de vader van het hoofdpersoon die het zwijgen boven het spreken verkiest. Tenminste, tot zijn Duitse vrienden komen om te drinken, te kaarten of het Horst Wessel Lied te zingen. Even lijkt de vader een ander, is het niet langer iemand die moeite met praten en trappenlopen

heeft. Maar als zijn zoon over de oorlog en de dood van zijn Joodse moeder wil praten, stuit hij op stilzwijgen. Of op een doodoener in het Duits dat het onmogelijk valt uit te leggen hoe het destijds was. Daniël is een oorlogskind en is opgevoed door Louise, eens de beste vriendin van zijn moeder, die naast 'moeder' ook de rol van huishoudster heeft.

Indrukwekkend is de wijze waarop Bremen de twee kanten van de vader beschrijft, vooral van die stille, voor het raam zittende man.

'Met de handen ondersteunt hij zijn hoofd. En hij staart voor zich uit in een soort nutteloosheid. Ik heb nooit ook maar een flauw vermoeden gehad waarover hij nadacht. Een keer gebeurde het dat hij verdwaasd en volledig in zichzelf gekeerd terugkeek. Van irritatie was geen sprake, integendeel, ik kreeg de indruk dat de bodem onder hem was weggevallen. Die hulpeloosheid, die totale onmacht om zijn gedachten ergens onder te brengen, dit alles lag erin.'

Niek Bremen beschrijft eigenlijk al die mensen die de oorlog meemaakten en daarna door moesten leven. In stilte gehuld, met een hoofd vol vreselijke herinneringen. Families die daarmee moesten zien te leven...

Maar er is meer dat Bremen onthult. Vaders vrienden blijken Duitsers, 'weggemoffeld in de maatschappij'. Mannen die op scherp staan met ogen als dieren in doodsnood. Woede, burgerlijkheid en antisemitisme is het wat de klok slaat. Daniel had het eerst lastig met deze kerels, tot hij ze accepteerde zoals ze waren, van hen leerde drinken en uiteindelijk leerde leven...

Omdat zoveel verloren is gegaan, probeert Daniël door gesprekken met Louise meer over zijn Joodse moeder te weten te komen. Louise antwoordt: 'Er is veel in mij vermoord', veelzeggende woorden, en komt dan met antwoorden, vaak in de vorm van anekdotes. Heel subtiel weet de auteur zo het alledaagse leven van toen te schetsen.

Op achttienjarige leeftijd vindt Daniël werk op de redactie van het Limburgs Dagblad. Hij wil op kamers gaan, het leven in. Zijn vader regelt die kamer voor hem bij een oude kameraad. En zo blijft de verbinding met de oorlog behouden, want deze vriend was ook 'fout' in de oorlog. Om geen steun te gaan trekken, schreef Maier zich in bij een arbeidsbureau en zo belandde hij in Duitsland. Voor het gemak slaat hij de hele oorlog over in zijn levensverhaal. Al

krijgt Daniël wel te horen hoe het in kamp Vught toging. De pesterijen. Het geweld. Bremen laat ons alweer kennismaken met een ander oorlogsverhaal dan dat wat we doorgaans rond de meidagen te horen krijgen. De daders van toen worstelen niet alleen met hun verleden, maar ook met alcohol en Pervitin, een soort amfetamine. Slopend voor het lichaam en Daniëls vader levert het een levercirrose en verwardheid op. Een verpleeghuis wordt onafwendbaar. Hem bezoeken wordt een kwelling.

Niek Bremen trekt je langzaam maar zeker in het verhaal en je wordt deelgenoot van alles wat Daniël denkt, voelt en moet meemaken. Hij leert zijn vader kennen op een wijze die allesbehalve prettig is. Desondanks blijf je lezen. Want als Bremen iets kan dan is het schrijven. Neem de volgende gedachtegang: 'Het is zo'n avond dat alles afsterft wat leeft. Zo'n dag kondigt zich nooit van tevoren aan. Die wil je overslaan.' Hij kondigt onheil op een mooie wijze aan. Haast nog fraaier beschreven dan het sterven van de vader. Dit is typerend voor zijn proza dat strak, haast zakelijk is, maar wel met ieder woord op de juiste plek. Wie het boek leest, zal het later ervaren alsof hij een film heeft gezien. Een met geweldig acteerwerk, boeiende dialogen en ontluisterende scènes. Dit effect veroorzaken met letters op papier is het ware schrijven en slechts weinigen gegeven.

Niek Bremen schreef over een man, over wie we veel te weten komen en tegelijkertijd haast niets. Het blijft maar gissen voor zijn zoon die het vooral van de verhalen van anderen moet hebben. En dan verdwijnt zijn vader in een poortje. En is weg... Daniël begrijpt dat het ondergaan van het kwaad niet alleen een ziekte van die tijd was. Het is een ziekte die in iedere tijd en in iedere werkelijkheid past, al zal die naar aard en omvang verschillen. Met deze regels legt de auteur een verbinding met het heden en wordt de roman er een voor alle tijden.

Bron: *Pletterij*, 17 maart 2024